

ISSN 2664-5157 (print)
ISSN 2708-7360 (online)

Turkic Studies Journal

No2
Vol. 3
2021

Nur-Sultan

ISSN (print)2664-5157
ISSN (online)2708-7360

Turkic Studies Journal
2021, Volume 3, Number 2

2019 жылдан бастап шығады
Founded in 2019
Издается с 2019 года

Жылына 4 рет шығады
Published 4 times a year
Выходит 4 раза в год

Нұр-Сұлтан, 2021
Nur-Sultan, 2021
Нур-Султан, 2021

Бас редакторы: **Ерлан Сыдықов**, *т.ғ.д., проф., ҚР ҰҒА академигі,*
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Бас редактордың орынбасары **Шақимашрип Ибраев**, *ф.ғ.д., проф.,*
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Бас редактордың орынбасары **Ирина Невская**, *доктор, проф.,*
Гете университеті (Франкфурт, Германия)

Редакция алқасы

Абдылдажан Акматалиев	ф.ғ.д., Ш.Т. Айтматов атындағы Тіл және әдебиет институты (Бішкек, Қырғызстан)
Ғайбулла Бабаяров	т.ғ.д., Өзбекстан ғылым академиясы Ұлттық археология орталығы (Ташкент, Өзбекстан)
Ұлданай Бахтикереева	ф.ғ.д., проф., Ресей халықтар достастығы университеті (Мәскеу, Ресей Федерациясы)
Гюрер Гульсевин	доктор, проф., Эгей университеті (Измир, Түркия)
Анна Дыбо	ф.ғ.д., проф., Ресей ғылым академиясының Тіл білімі институты (Мәскеу, Ресей Федерациясы)
Мырзатай Жолдасбеков	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Дания Загидуллина	ф.ғ.д., проф., Татарстан Республикасы ғылым академиясы (Казан, Ресей Федерациясы)
Зимони Иштван	доктор, проф., Сегед университеті (Сегед, Венгрия)
Болат Көмеков	т.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Игорь Кызласов	т.ғ.д., проф., Ресей ғылым академиясы Археология институты (Мәскеу, Ресей Федерациясы)
Дихан Қамзабекұлы	ф.ғ.д., проф., Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Сейіт Қасқабасов	ф.ғ.д., проф., М. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты (Алматы, Қазақстан)
Чимиза Ламажаа	филос.ғ.д., Туваның жаңа зерттеулері (Мәскеу, Ресей Федерациясы)
Ласло Мараш	PhD, проф., Амстердам университеті (Амстердам, Нидерланды)
Мария Иванич	доктор, проф., Сегед университеті (Сегед, Венгрия)
Карл Рейхл	доктор, проф., Бонн университеті (Германия)
Зайнолла Самашев	т.ғ.д., А.Марғұлан атындағы археология институты (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Қаржаубай Сартқожа	ф.ғ.д., Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Айрат Ситдиқов	т.ғ.д., проф., Казан федералды университеті (Казан, Ресей Федерациясы)
Фирдаус Хисамитдинова	ф.ғ.д., проф., Тарих, тіл және әдебиет институты (Уфа, Ресей Федерациясы)
Нурилла Шаймердинова	ф.ғ.д., проф., жауапты хатшы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Амантай Шәріп	ф.ғ.д., проф., жауапты хатшы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Альфия Юсупова	ф.ғ.д., проф., Казан федералды университеті (Казан, Ресей Федерациясы)

Редакцияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ., Сәтбаев к-сі, 2

Тел.: +7(7172) 709-500 (ішкі 31-434)

E-mail: turkicjournal@gmail.com, web-site: tsj.enu.kz

Turkic Studies Journal

Меншіктенуші: «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» коммерциялық емес акционерлік қоғам. Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінде тіркелген. 24.02.2021 ж. №KZ27VPY00032814 – тіркеу куәлігі (алғашқы тіркеу нөмірі және күні 28.03.2019, 17636-Ж). Мерзімділігі: жылына 4 рет.

Типографияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ., Қажымұқан к-сі, 13/1, тел.: +7(7172) 709-500 (ішкі 31-434)

Editor-in-Chief: **Yerlan Sydykov**, *Doctor of Historical Sciences, Prof., Academician of NAS RK, L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Deputy Editor-in-Chief: **Shakimashrip Ibrayev**, *Doctor of Philology, Prof., L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Deputy Editor-in-Chief: **Irina Nevskaya**, *Dr., Prof., Goethe University (Frankfurt, Germany)*

Editorial board

Abdyldajan Akmatallyev	Doctor of Philology, Ch.T.Aitmatov Institute of Language and Literature (Bishkek, Kyrgyzstan)
Gaybulla Babayarov	Doctor of Historical Sciences, Uzbekistan National Center for Archeology of the Academy of Sciences (Tashkent, Uzbekistan)
Uldanai Bakhtikireeva	Doctor of Philology, Prof., Peoples' Friendship University of Russia (Moscow, Russian Federation)
Gurer Gulsevin	Dr., Prof., Ege University (Izmir, Turkey)
Anna Dybo	Doctor of Philology, Prof., Institute of Linguistics of the Russian Academy of Sciences (Moscow, Russian Federation)
Myrzatay Zholdasbekov	Doctor of Philology, Prof., L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Daniya Zagidullina	Doctor of Philology, Prof., Tatarstan Academy of Science (Kazan, Russian Federation)
Zimonyi Istvan	Dr., Prof., University of Szeged (Szeged, Hungary)
Bolat Kumekov	Doctor of Historical Sciences, Prof., L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Igor Kyzlasov	Doctor of Historical Sciences, Prof., Institute of Archeology of the Russian Academy of Sciences (Moscow, Russian Federation)
Dikhan Kamzabekuly	Doctor of Philology, Prof., L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Seit Kaskabasov	Doctor of Philology, Prof., M. Auezov Institute of Literature and Arts (Almaty, Kazakhstan)
Chimiza Lamazhaa	Doctor of Philosophy, New Research of Tuva (Moscow, Russian Federation)
Laszlo Maracz	PhD, Prof., University of Amsterdam (Amsterdam, Netherlands)
Maria Ivanics	Dr., Prof., University of Szeged (Szeged, Hungary)
Karl Reichl	Dr., Prof., University of Bonn (Bonn, Germany)
Zainulla Samashev	Doctor of Historical Sciences, A. Margulan Institute of Archaeology (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Karzhaubay Sartkozha	Doctor of Philology, L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Ayrat Sitdikov	Doctor of Historical Sciences, Kazan Federal University (Kazan, Russian Federation)
Firdaus Hisamitdinova	Doctor of Philology, Prof., Institute of History, Language and Literature (Ufa, Russian Federation)
Nurila Shaimerdinova	Doctor of Philology, Prof., Executive Secretary, L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Amantay Sharip	Doctor of Philology, Prof., Executive Secretary, L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Alfiya Yusupova	Doctor of Philology, Prof., Kazan Federal University (Kazan, Russian Federation)

Editorial address: Satpayev str. 2, Nur-Sultan, Kazakhstan, 010008

Tel.: +7(7172) 709-500 (ext. 31-434).

E-mail: turkicjournal@gmail.com, web-site: tsj.enu.kz

Turkic Studies Journal

Owner: Non-profit joint-stock company «L.N.Gumilyov Eurasian National University». Registered by Ministry of Information and Social Development of the Republic of Kazakhstan. Registration number № KZ27VPY00032814 from 24.02.2021 (date and number of the initial registration 28.03.2019, 17636-Ж). Periodicity: 4 times a year

Address of printing house: 13/1 Kazhymukan str., Nur-Sultan, Kazakhstan, 010008; tel.: +7(7172) 709-500 (ext. 31-434)

Главный редактор: **Ерлан Сыдыков**, *д.и.н., проф., академик НАН РК,
Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан)*
Зам. главного редактора: **Шакимашрип Ибраев**, *д.ф.н., проф.,
Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан)*
Зам. главного редактора: **Ирина Невская**, *доктор, проф., Университет им. Гёте (Франкфурт, Германия)*

Редакционная коллегия

Абдылдажан Акматалиев	д.ф.н., Институт языка и литературы им. Ч.Т. Айтматова (Бишкек, Кыргызстан)
Гайбулла Бабаяров	д.ист.н., Национальный центр археологии Академии наук Узбекистана (Ташкент, Узбекистан)
Улданай Бахтикиреева	д.ф.н., проф., Российский университет дружбы народов (Москва, Российская Федерация)
Гюрер Гульсевин	доктор, проф., Эгейский университет (Измир, Турция)
Анна Дыбо	д.ф.н., проф., Институт языкознания Российской академии наук (Москва, Российская Федерация)
Мырзатай Жолдасбеков	д.ф.н., проф., Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан)
Дания Загидуллина	д.ф.н., проф., Академия наук Республики Татарстан (Казань, РФ)
Зимони Иштван	доктор, проф., Сегедский университет (Сегед, Венгрия)
Булат Кумеков	д.ист.н., проф., Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан)
Игорь Кызласов	д.ист.н., проф., Институт археологии Российской академии наук (Москва, Российская Федерация)
Дихан Камзабекулы	д.ф.н., проф., Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан)
Сейт Каскабасов	д.ф.н., проф., Институт литературы и искусства (Алматы, Казахстан)
Чимиза Ламажаа	д.филос.н., Новые исследования Тувы (Москва, Российская Федерация)
Ласло Мараш	PhD, проф., Амстердамский университет (Амстердам, Нидерланды)
Мария Иванич	доктор, проф., Сегедский университет (Сегед, Венгрия)
Карл Рейхл	доктор, проф., Боннский университет (Бонн, Германия)
Зайнолла Самашев	д.ист.н., Институт археологии имени А. Маргулана (Нур-Султан, Казахстан)
Каржаубай Сарткожа	д.ф.н., Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан)
Айрат Ситдиков	д.ист.н., Казанский федеральный университет (Казань, РФ)
Фирдаус Хисамитдинова	д.ф.н., проф., Институт истории, языка и литературы (Уфа, РФ)
Нурила Шаймердинова	д.ф.н., проф., отв.секретарь, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан)
Амантай Шарип	д.ф.н., проф., отв.секретарь, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан)
Альфия Юсупова	д.ф.н., проф., Казанский федеральный университет (Казань, РФ)

Адрес редакции: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. Сатпаева, 2
Тел.: +7(7172) 709-500 (вн. 31-434)
E-mail: turkicjournal@gmail.com, web-site: tsj.enu.kz

Turkic Studies Journal

Собственник: Некоммерческое акционерное общество «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева». Зарегистрирован Министерством информации и общественного развития Республики Казахстан. Регистрационное свидетельство № KZ27VPY00032814 от 24.02.2021 (дата и номер первичной регистрации 28.03.2019, 17636-Ж). Периодичность: 4 раза в год.
Адрес типографии: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. Кажымукана, 13/1, тел.: +7(7172)709-500, (вн. 31-434)

МАЗМУҢЫ/CONTENT/СОДЕРЖАНИЕ

Ж.Ә. Аймухамбет, М.Н. Миразова Абай поэтологиясы: бейнелілік парадигмасындағы көркем детальдің қызметі	
Zh.A. Aimukhambet, M.N. Mirazova Abay's poetology: functions of literary detail in the paradigm of image.....	
Ж.А. Аймухамбет, М.Н. Миразова Поэтология Абая: функции художественной детали в парадигме образности.....	7
А. Алдаш Тілдік норма vs. әдеби норма мәселелері: ортологиялық талдау.....	
A. Aldash Language norm vs. literary norm: orthological analysis.....	
А. Алдаш Языковая норма vs. литературная норма: ортологический анализ.....	19
Ж.О. Артықбаев Басмыл-Қарлұқ қарым-қатынасы контексіндегі Апай-Бөрі одағы (аңыздық деректерді талдау тәжірибесінен).....	
Zh.O. Artykbayev The Apai-Bori Union in the context of Basmyl-Karluk relations (from the experience of legend analysis).....	
Ж.О. Артықбаев Союз Апай-Бори в контексте взаимоотношения Басмыл-Карлук (из опыта интерпретации легендарных источников).....	32
J. Bayarsaikhan Fish depictions in the deer stones.....	
Ж. Баярсайхан Бұғы тастарында балықтың бейнеленуі.....	
Ж. Баярсайхан Изображение рыб в оленных камнях.....	44
Т.Н. Боргоякова, К.Н. Бурнакова Особенности семантики и функций хакасской формы на -галах в предложении.....	
Т.Н. Боргоякова, К.Н. Бурнакова Хакастың -галах формасының сөйлемдегі семантикасы мен қызметінің ерекшеліктері	
T.N. Borgoyakova, K.N. Burnakova Peculiarities of the semantics and functions of the Khakass form -galah in a sentence.....	54
В.Я. Бутанаев Енисей қырғыздарының мемлекеттік құрылымы.....	
V.Ya. Butanayev State system of the Yenisei Kyrgyz.....	
В.Я. Бутанаев Государственный строй енисейских кыргызов.....	63
Г.А. Набиуллина Коммуникативно-прагматические особенности речевого акта благопожелания в татарской коммуникативной культуре.....	
Г.А. Набиуллина Татар коммуникативті мәдениетіндегі ізгі тілек айту рәсімінің коммуникативті-прагматикалық ерекшеліктері.....	
G.A. Nabiullina Communicative and pragmatic features of the speech act of benevolence in the Tatar communicative culture	75
Б.Ж. Омаров «Тотынама» және оның өзбек әдебиетіндегі нұсқалары.....	
B.Zh. Omarov The story «Totynama» and its variants in Uzbek literature.....	
Б.Ж. Омаров Повесть «Тотынама» и ее варианты в узбекской литературе.....	84

S.K. Suraganov The leading ornamental motif koshkar muyiz in Kazakh ornamentation: in search of the primordi.....	
С.К. Сураганов Қошқар мүйіз – қазақ ою-өрнегіндегі негізгі нақыш: түп-төркінін бажайлау.	
С.К. Сураганов Ведущий орнаментальный мотив кошкар мүйіз в казахской орнаментике: в поисках примордиального.....	99

СЫН ШКІРЛЕР/REVIEWS/РЕЦЕНЗИИ

Ж.К. Таймағамбетов Сакральный ландшафт Сарыарки: новые трактовки и интерпретации.....	
Ж.К. Таймағамбетов Сарыарқаның киелі ландшафты: жаңа пайымдар мен байыптамалар.....	
Zh.K. Taimagambetov Sacred landscape of Saryarka: new treatments and interpretations.....	111

S.K. Suraganov*S. Seifullin Kazakh Agrotechnical University, Nur-Sultan, Republic of Kazakhstan
(E-mail: sersuraganov@mail.ru)***The leading ornamental motif koshkar muyiz in Kazakh ornamentation: in search of the primordial**

Abstract. The ornamental motif of Koshkar Muyiz – the legacy of the Ancient times – remains key in the traditional art of felt craft.

The horn-shaped figures of the Kazakhs had been a centerpiece of scholarly discourses of Kazakh, Russian and Soviet science over the entire 20th century. The first attempts to find their meaning were made by the German ethnologist R. Karutz (1911), the Russian researchers S. Dudin (1928), B. Kuftin (1926), E. Schneider (1927), and others. The horn-shaped motif had been reviewed in the works of archaeologists, art historians and ethnographers since the second half of the 20th century. Scientists determined the time of its origin, its geography, and attempted to translate its semantic content. It was found that the curvilinear motif had not appeared earlier than the New Stone Age, but in the Bronze Age, it had developed in the form of various styled designs. This motif obviously played a key role in the ornamental complex of the Turkic-Mongol peoples.

Based on the interdisciplinary approach, the author offers a number of reasons to explain its viability, including the internal form of the word - name of the ornamental motif, which is epic in nature since it can cause a special aesthetic reaction in viewers. The ornamental motif seems to play the role of a “figure of memories” and have the status of a “substantiative past”. It is preserved as a linguistic objectification (name) in an extra-linguistic format as well, in the form of an Iconic Model of a transcultural anagram that reproduces the ancient ideological content with symbolic and magical scope. Acting as a canon, the Koshkar Muyiz motif is a sort of a “Signature of the Era” with its artistic charm and is constructively based on the line called the “Line of Beauty” by William Hogarth.

Keywords: ornamental motif, pattern, Koshkar Muyiz, Kazakhs, Kazakhstan, artistic felt.

Introduction

It is known that the ornament in art is an organizing principle, since «it reveals the tectonics and construction of objects; framing things makes them more noticeable, complete, enriches the color side of them, decorates things» [1, p. 7].

In the Kazakh ornament, the formative elements in various combinations are a number of curved or spiral motifs, among which the most stable are curved motifs or figurative signs such as «shamrock, running wave, curly stem, vortex rosettes, world tree and e.t.c.» [2, p. 16].

The curvilinear motif, which is in the nomination like a koshkar muyiz, remains one of the most widespread in the Kazakh traditional ornamentation. Its important feature is both strict symmetry and asymmetry in the case of the motif *synyk muyiz*.

The study of the horn-shaped ornamental motif *koshkar muyiz* has its own solid history, full of amazing discoveries and various ways of interpreting it. S. M. Dudin notes the horn-shaped ornament on Kazakh felt carpets as conceptual basic [3, p. 178]. «...The ornament obtained in the koschem production by an overlay and a patch made of fabric of different colors in the form of arched and spiral forms of a ram’s horn looks completely original,” notes B.A. Kuftin [4, p. 36].

Scientists of different humanitarian directions wrote about the time of its origin. It was attributed to the Bronze Age by the anthropologist O. Smagululy [5, p. 66] and the ethnographer M.S. Mukanov [2, p. 14]. The Siberian archaeologist V.D. Kubarev insisted that the images of the ram made in the decorative and ornamental style date back to the Bronze Age, Early Scythian and Scythian times;

stylized and schematic drawings reduced to the sign – tamga – to the Hun-Sarmatian and Ancient Turkic eras [6, p. 58]. Some scholars associate the origin of the «horn» motif with the Saka-Sarmatian art [2, p. 14]. A well-known ethnographer S.I. Vainshtein attributes the origin of the motif of paired spirals to the second Early Nomadic historical and genetic layer [7, p. 155]. S.V. Ivanov refers to the Turkic-Mongolian ornamental complex compositions of the ornament with the symmetry of the borders (\bar{a} : 2), (\bar{a}), (a : 2 .m) and the symmetry of the rosettes (1 .m), (2 .m) and (4 .m) [1, pp. 38–39, 426]. Art critic K.T. Ibrayeva includes a group of ornaments of a zoomorphic nature – horn-like curls, spirals and their combinations – to the second ornamental type that developed in the Oguz-Kypchak period, when, in fact, in her opinion, a “fund of themes and motifs of the steppe ornament» [2, p. 17]. Researchers of the Kyrgyz traditional ornament E.I. Makhova and N.V. Cherkasova, who considered it to be in many ways similar to the Kazakh, concluded that «there was a deep tradition in it, dating back to artistic monuments, perhaps even of the Scythian time» [8, p. 28].

The geography of distribution, the semantics of the considered ornamental motif were reflected in the works of B.E. Petri, S.V. Ivanov, A.Kh. Margulan, M.S. Mukanov, E.N. Studenetskaya, K.T. Ibraeva, E.A. Smagulov, K.M. Baypakov, A.A. Dayrabaeva and others.

The motif of paired symmetrical spirals, characteristic of many peoples of the world, is often used by the Turkic-Mongolian peoples and the peoples of the Caucasus. S.V. Ivanov wrote about the wide distribution of the ornament called «ram’s horns» among the Finno-speaking, Slavic and Turkic-speaking (Chuvash, Turkmen, Kirghiz and Uzbek) peoples. [1, p. 109]. The name of the horn-shaped ornament is distinguished by an enviable constancy among many Turkic peoples from Siberia to the Caucasus. The Tuvans call it *koshkar muyzy*. [7, p. 146]. Among the Buryats, it is called *khusin eber*; doubled ram’s horns – *dabhar khusin eber*. [9, p. 5]. «The ornamental motif «ram’s horn», judging by its distribution, should be considered Central Asian motif, common to all nomadic pastoral tribes», – emphasized B.E. Petri [10, p. 237].

The stability of the horn-shaped pattern in time and space implies its consideration based on various theoretical concepts and approaches.

Theory and methodology of the research

We will try to analyze the stability of the name and the iconography of the motif *koshkar muyiz*, based on the theoretical conclusions of outstanding linguists F. de Saussure and A.A. Potebnya and the psychologist L.S. Vygotsky. . In addition, the author turned to the theory of memory of the German Egyptologist J. Assman, to the method of semiotic-semantic analysis of the archaeologist A.J. Sher, and, finally, to the concepts of W. Hogarth, G. Zedlmayr and R. Collingwood. In our opinion, this strategy is most productive in the search for understanding the nature of the stability of the ornamental system in folk art. Considering these theoretical perspectives, we will try to understand how the name of the motif, its unimaginary nature – a concise isomodel, and «the psychological processes of perception and creativity of a work of art coincide with the same processes in perception and creativity»[11, p. 44], which is confirmed by the example of a single motif – *koshkar muyiz*.

The content of the horn-like motif

The image of Aries in a variety of compositional and visual expressions is present in the art of many peoples of the world. As the Kazakh archaeologist K.M. Baipakov notes, only ceramics depicting the image of a ram «appear in the eastern, southern and south-western regions of Central Asia and further south, and spread far to the west – in the Volga region, in the North Caucasus, Don and Kuban region» [12, p. 39]. The analysis of studies of the horn motif allow us to distinguish three main lines of its image: animalistic, floral and universal. In the first case, many researchers associate the popularity of the image of a ram in the ancient art of Asia with the most ancient ideas and myths about the sacred role of this animal. This animal also had «a paramount importance in hunting and ritual sacrifices dedicated to the cult of fertility, various deities and spirits in shamanic practice» [6, p. 58].

Ethnographer, specialist in Buryat crafts A.A. Badmaev classifies the horn-shaped pattern

(khusin, ugalza) of the Agin Buryats among the motifs that have preserved the ancient symbolism, symbolizing prosperity, the wish for the multiplication of livestock, and also fulfilling among the Mongol-speaking peoples «the magical role of a guardian, a talisman capable of scaring away evil spirits» [13, p. 177]. Other researchers, who believe that going back to the era of early nomad's stylized horned sheep heads semantically identical “with the name that symbolizes wealth and increase of livestock - the main means of nomadic herder living”, share this view [14].

Some researchers have linked the origin of the motif with vegetation. Therefore, studying the Kazakh traditional ornament, E.R. Schneider was convinced that it goes back to the image of a tree with birds sitting on it [15, pp. 150-151].

The research of Ya.A. Sher, E.A. Smagulov and K.T. Ibraeva can be attributed to the universal interpretations of the semantics of the horn-shaped motif. E. A. Smagulov understands the kos muiz rosette and its variants as «a symbolic image of the earth in a state of calm and harmony, the earth that gives life to vegetation, and therefore to all life on earth» [16, p. 90]. A. Ya. Sher wrote about the possible connection of the horn-shaped motif with the ancient tradition of depicting a sacrificial pillar or a world tree, the upper part of which resembled horns or horned animals [17, p. 268].

The motif of *koshkar muyiz*, in our opinion, correlates not only with the actual image of the ram-producer, but also with the meanings that this image was filled with in ancient times and preserved to the ethnographic reality. It is no accident that the researchers claimed that the images of the ram have a cult character, interpreting the semantics of the image of the ram as the guardian of the vessel [12, p. 43]. According to B.A. Litvinsky, it is impossible to consider such images as «a direct reflection of the composition of the herd. Reproductions of domestic animals on ceramics are not directly connected with the economic life of the Sarmatian and Central Asian tribes, but through a complex system of ideological, in particular religious' ideas» [18, p. 13].

Based on the geographical distribution of the horn and spiral signs, the similarity in their interpretation, and their popularity «in the pastoral environment of the Eurasian nomads, it can be confidently stated», – emphasizes K.T. Ibraeva – «that in the Turkic and later Kazakh art they also meant similar themes. The term *kut*, common to all Turkic peoples, and the common understanding of it as a vital force, inherited by the Turkic-speaking peoples from common ancestors, perfectly correspond to these ideas. This is the main meaning of the spiral element, and it is in this context that the semantic chain acquires clear persuasiveness: *koshkar-muiz – koshkar – kut* (ornamental motif of paired horns – producer ram – life force) « [2, p. 23].

Interpretation experience

At one time, the outstanding Kazakh scientist-encyclopedist A.Kh. Margulan emphasized that it is the task of future researchers to reveal the semantic meaning of ornamental motifs that were «read» in a very specific way at the time [19, p. 83]. Also guided by the thesis: «ornament always has its own meaning» by the famous ethnographer, who specialized in the study of ornament S.V. Ivanov [1, p. 20], we will try in this article to present the author's interpretation, explaining the nature of the stability of the horn-shaped pattern.

In the survey of the craftswoman, the horn-shaped motif was called the main and less often as secondary pattern. All this suggests that this motif had previously a mythological content, which is why it is repeated from product to product. It is also a defining motif in the decor of modern felt carpets. The ornamental motif of *koshkar muyiz* resembles isomodels constructed on the principle of anagrams. F. de Saussure suggested: «The basis for the appearance of anagrams there could be a religious idea according to which an appeal to God, a prayer, a hymn do not achieve their goal if the syllables of the name of god are not included in the text». [20, p. 7]. This method, according to I.V. Kovtun, “allows you to establish a common structural and genetic code, embedded in the traditions of different eras. The space-time continuum of such transepochal (transcultural) «anagrams» is calculated in centuries and thousands of square kilometers [20, p. 8]. The researcher notes that such an anagram is not an abstract

model, but is «rather a model for generating the phenomenon of anagramming in the pre-written period.» [20, p. 8].

In our case, «thousands of kilometers» may well have a real expression, given that in every Kazakh dwelling there were at least a dozen felt carpets and each of them was decorated with horn-shaped ornaments in various variations. The horn-shaped ornament is seemingly devoid of its prototype, but at the same time, its name and image carry a hint of a once significant symbol in the culture. The image of the ram, as B.A. Litvinsky proved on Sarmatian and Kangyu materials, was interpreted in the period of the early nomads as an emanation of the Sun God, the divine fire [18, p. 49]. The fact that this image and, accordingly, its iconography and ideological content have remained stable for millennia is confirmed by archaeological material [12, p.35].

The phrases *koshkar muyiz* and *synyk muyiz* reflect the presence: in the first case – symmetry, in the second – its absence. The very stability of these phrases on the territory of Kazakhstan and in the adjacent regions of Russia testifies in favor of their epic character. The phrase *koshkar muyiz*, like any other, has the *inner form of a word*. A.A. Potebnya, pointing out the need to distinguish the *external form of the word* – articulate sound, *content* objectified by articulation, believes that it is *the internal form of the word* that represents «the closest etymological meaning of the word, the way in which the content is expressed», and under «*content*» can become quite common «*idea*».

Giving an explanation in this regard, the author writes: «The idea and content in the present case are same for us, because, such as, the quality and relations of the figures depicted in the picture, we do not refer to the content, but to the image, the representation of the content, and by the content of the picture, we mean a series of thoughts evoked by the images in the viewer, which served as the basis of the image in the artist himself during the act of creation» [21, p. 22]. By analogy with the examples given by A.A. Potebnya (*chorna khmara, clear dawn, chervona viburnum*) [21, p. 41] *Koshkar muyiz* is not a tautology, but an epic expression, since it not only denotes a horned animal, but first of all points to the concept of a noble, «holy» animal contained in it. [22, p. 195]. Since language is not just the material for poetry, but poetry itself, which is possible only if the «visual meaning of the word» is not lost, which «with a lesser degree of this oblivion, restores the sensuous, exciting activity of the imagination side of words through so-called epic expressions, i.e., such constant combinations of words in which one word indicates the inner form of another» [21, p. 41].

As it is known, wool and felt were endowed by the Kazakhs with sacred characteristics that stem not only from rational ideas related to their practical use, but also ideological, referring us to the world of ideas about the supplier of this raw material – the image of aries.

The unimaginative nature of the Kazakh ornamental art, and in particular the horn-shaped ornament *muyiz oyu*, the existence of this ornament and the stability of its nomination in a large territory. It is including Eastern Siberia (Buryats, Tuvans) in the east and the peoples of the Caucasus (Nogais) in the west – Western Siberia (Siberian Tatars, Turks of Southern Siberia) in the north and Central Asia in the south (Kyrgyz, nomadic Uzbeks, Turkmens, Karakalpaks), allows us to assume the following.

It is known that since ancient times the wild ram played the role of the preferred victim. In his absence, they used to slaughter a domestic ram [23, p. 146]. The British anthropologist Sir James George Frazer gave a brilliant explanation of the transformation of a theriomorphic deity in the form of a ram into a sacrificial animal on the example of the Theban god Amon at the time. [24, pp. 654–655].

Remaining extremely stable, the motif of paired spirals and its derivatives remain for Kazakh craftsmen an important, fundamental ornamental pattern. There can be no Kazakh traditional felt products in general and carpet in particular without it. «... Closing the object space by means of the decor - the image of the beast - in the interior of the dwelling, the ancient nomads communicated things... a kind of autonomy that corresponded to their ideas of the universe as a whole and, apparently, closed in itself form» [25, p. 10]. In a survey of the craftswomen, paired spirals were named the most frequently used. Cutting out a curved motif and laying it out in product in a symmetrical or asymmetric

order, the craftswoman repeats its name, which she heard from the lips of her predecessors – mother, grandmother or mother-in-law: *muyiz-horn*. Such constancy, apparently, is rooted in the very form of the motif, which «carries the function of communicating a social feeling that is absent in the depicted object itself and is given to it by art» [11, p. 36-37], and the feelings that this motif evokes «are feelings that are socially conditioned» [11, p. 36]. A work of art must be viewed as a system of stimuli «deliberately and deliberately organized in such a way as to elicit an aesthetic response» [11, p. 38]. Referring to the theory of A.A. Potebnya about the analogy between the activity and development of language and art. S. Vygotsky as «a psychologist is forced to turn most often to physical evidence, to the works of art themselves and to recreate the psychology corresponding to them in order to be able to study it and the laws governing it» [11, pp. 38–39]. In accordance with this theory, a natural connection arises between the external and internal form of its name and the content of the work of art.

If the plane of the carpet was considered as something immovable, then the ornamental headdress created movement within its boundaries, it «revived» the idea of movement in it, since the plane is relatively static, but without the movement of ornamental or other decorative forms on it - this very plane is not perceived. [25, p. 17]. «Life is perceived, judging by the figurative decor on the objects and directly by the structure of the shape of the products themselves, as an endless movement, a constant alternation; space is always limited, mainly flat, probably it is associated with the ideas of ancient people about the earth as a fixed plane» [25, p. 10].

It should also be noted that in the song heritage of the Kazakhs, poetic formulas are often used as a refrain, referring both the performer and the listener to the close connection of the ornament with time:

<i>Alma agashtin gulindei,</i>	<i>Like an apple blossom</i>
<i>Tekemettin turindei,</i>	<i>Like a tekemet pattern</i>
<i>Otip dauren barady</i>	<i>The (happy) time is passing</i>
<i>Siz ben bizge bilinbei.</i>	<i>Unnoticed for you and for us.</i>

[26, p. 314]

The pattern, its infinity in space is associated in these lines with the category of time, more precisely, happy time. The pattern in its rhythmicity «artistically organizes the life of the plastic, spatial body in time. The idea of time among people is special. Strictly speaking, the historical time here, in fact, does not exist. There is «before, earlier», and there is «now». However, there is a rich sense of the infinite. Figuratively, emotionally, qualitatively – what is perceived in front of us as complex-infinite» [27, pp. 193–194]. It is no coincidence that immutability, adherence to the established order finally, reminds, as noted by J. Assman, the infinity of the pattern. [28, p. 16]. The pattern is presented here as a «figure of memories». According to J. Assman, «memory is always concrete» unlike thinking and its place in memory is determined before being admitted into it, only after the transformation of the idea into a sensory appearance, when the concept and image are inextricably merged [28, p. 38]. The most important events, actors, are stored for a long time and are fixed in the memory of the community in the form of a specific form. The stability of this form lies in the fullness of its meaning and constant enrichment. Therefore, «weaving together sometimes very old and quite new, invented just now, folk art culture tends to manifest itself in the form of an ornamental statement» [27, p. 199]. The fixation of form in cultural memory «is immediately transposed into a lesson, concept, symbol; they get meaning, they become an element of the ideological system of a given society» [28, p. 39]. Out of this combination of concepts and experiences arises what we call «memory figures».

Every time a craftswoman works on her work or teaches this art to the younger generation, the pattern is resurrected in her memory. Thus, the ornamental motif and composition acquire not only the right to life, but also the status of the «justifying past». «The past does not grow naturally, it is the product of cultural creativity» [28, p. 50]. In this case, we are dealing with female creativity, with a female type of thinking, which differs from the male one by a great constancy. «In general, the thought of a man is broader, more mobile, and more changeable due to the new elements entering

into it, than the thought of a woman, enclosed in the circle of slowly changing domestic life, closer to nature and the immobile variety of its phenomena. A woman is predominantly a keeper of rituals and beliefs of a long-frozen and already incomprehensible paganism” [21, pp. 6-7]. Working with felt, an experienced craftswoman carves ornamental motifs with a special knife, without using stencils - from memory. At the same time, she preliminarily applies a remnant or small pattern on the felt plate. The whole composition of the carpet, as the craftswomen say, is formed in their heads, and, taking into account the size of the future product, the color, they start to work.

Folk art reflection, largely, is characterized by repetition. Folk art «entirely proceeds from schemes developed by repetition, and schemes were borrowed from some samples, sometimes much less artistic, than what will then be created on their basis by repetitions of the motif in the living development of an endless series of variations of folk art» [27, p. 238].

Results

Collective memory in the Kazakh traditional art of felting continues to function in two modes. A mode of justifying memory, which is associated with the history of the oldest non-woven textiles of Eurasia, and is expressed in the stability of the three decorative and technological methods of felting: hollow, applicative and stitch-stitching, as well as the stability of the objectification of the linguistic and extra – linguistic plan – the names of patterns. The stability of the names (lexemes, names of motives) of Kazakh ornaments, especially curved ones, their unimaginative nature, transmitted only by architectonic means, confirms the thesis of J. Assman that «the past rather collapses here into symbolic figures, to which memory is attached» [28, p. 54]. This is true in relation to the Kazakh ornamental heritage, since the mode of substantiating memories “works with stable objectifications of the linguistic and extra-linguistic plan” [28, p. 54]. It remains important in the preservation of traditional ornament and biographical memory, which relies on social interaction.

In the cultural memory of the nomadic peoples of Eurasia and their descendants, the horn-shaped ornament and its derivatives are a symbolic figure of memory, which has a mythological, sacred character, despite the fact that it contains only a «hint» in the form of paired spirals and names. This figure of memories is brought back to mind every time the craftswoman works on her work, it is as if she brings back to mind the justifying past. The sacred character of this ornament also stems from its articulation. The very word «koshqar» among the Kazakhs had supernatural magical power, and therefore «it was often given to people as a personal name» [12, p. 44].

Thus, B.A. Litvinsky gives a story about how before the sacrifice of a ram, the Ossetians bring the animal to the hearth and after the prayer is completed, they put a cross-shaped mark on the animal’s neck and on the muzzle with a burning log, while the smoke from the singed wool is considered as an offering to God [18, p. 72]. In modern Kazakhs, an incision in the form of a cross is made on the forehead of the boiled head of a ram before being served for ritual treats to matchmakers and during memorial meals [29].

The ornament, easily losing its originally symbolic meanings, “in a strange way retains its artistic charm. Already «incomprehensible», not readable, it continues to reproduce, to vary, sometimes absorbing an abyss of sophisticated labor» [29, pp. 7–8].

The popularity of this ornamental motif is difficult to explain without taking into account many factors. A worthy place, among which it should take the feelings of proportion and beauty. And also, perhaps, by the feeling that L.S. Vygotsky defined based on the socio-psychological method as «infection», when the central idea is the overcoming of the material and «the recognition of art by the *social technique of feeling*». [11, p. 17].

Just as A.A. Bobrinsky connects the similarity of the spiral with the image of a snake [30, p. 70], W. Hogarth, an artist and theorist, notes that the rules of beauty find a harmonious expression in the organization of space with a serpentine line, similar to a ram’s horn [31, p. 110]. She «is the most expressive of all that can only be invented in order to convey not only beauty and attractiveness,

but also the whole structure of form,» the artist argued [31, p. 114]. The artistic taste and intuition of this master of painting allow us to approach the understanding of the nature of the horn-shaped ornament from the point of view of artistic analysis. «The essence of this nature is that it is a line of beauty», - this is how it was defined by W. Hogarth. The line of beauty, no matter how it was called by the ancients and is now called by modern masters, gave birth to the perception and continues to cause a sense of harmony and pleasure. The line and its movement in the mirror plane of the ornament becomes a connecting detail. «It divides the volume of the object, it also sets in motion, the full interaction of two polar colors, contributes to the variable dominance of one of them through the color field of the other,» thus forming a linear movement [25, p. 22].

It seems to us that the horn-shaped pattern as a symbol could over time «become primarily or exclusively a decorative motif» because it «has the appropriate artistic qualities» [32, p. 58].

The sacred nature of the image under consideration indicates its use as a pictorial magic formula, since magic is «an integral part of traditional art», and magical activity provides «the mechanism of practical life with the necessary emotional current and emotional tension» [33, p. 75].

Conclusions

Having lost some of its mythological content, but remaining extremely stable, the motif of paired spirals and its derivatives remain for craftswomen as an important, fundamental ornamental pattern, without which there can be no Kazakh felt product. From all that has been said, it follows that the ornamental motif of *kozhqar muiz* can be rightly defined as a canon, a canonical sign that is understandable to both the master and the consumer of the product. Enclosed in iconographic patterns and rules for the construction of works, the canon «exists in the form of models – visual, «mock-up», or schematic, with a set of stamps supplementing the scheme-up to very abstract... The canon is a reinforcing structure, a kind of “forest” that ensures the stability and constant regeneration of the tradition” [34, pp. 191–192].

The analyzed motif, of course, came to us as evidence of the era when its meaning was quite clear and derived from its epic and mythological content. The stable nature of the motif testifies in favor of its former mythological content, which is why it is repeated from product to product. The horn-shaped motif in artistic creativity is represented as a truth «of the highest order, which not only corresponds to reality, but also claims to be normative and has a formative power». The pattern turns into a narrative that the craftswomen tell, («empowered knowledge») in order to emphasize their identity, to demonstrate their place in the world. They carry out not only the preservation of cultural memory, but also its translation in the form of their products. In our case, cultural memory is based on the awareness of the integrity of the group, its identity with the steppe culture, which goes back to the past, but retains an important semantic meaning for the group.

The stability of the motif under consideration is also based on its artistic charm and emotional content. [1, p. 20].

Thus, the ornamental motif in the form of a ram’s horn-the key in the decor of modern Kazakh felt carpets, originated in ancient times. In the Neolithic era, it was characterized by realism, in the Bronze Age, realism gave way to stylization. Its stability lies, obviously, in the apostrophic (protection and removal of jinx) and magical properties possessed by the ancient image, which was important in the archaic picture of the world. The canonical character of the image, despite the loss of its original meaning, has been preserved to the ethnographic reality. Studying the felt of the Pazyryk people dating back to the IV-III centuries BC, researchers point to the continuity of the horn-shaped ornament «in the art of the Turkic peoples, in particular among the Kazakhs and Kyrgyz» [35, p. 151]. The charm of this motif is in harmony and the principle of balance. The principle of equilibrium, as the highest form of generalization and typification of phenomena, «reflecting the features of the spatio-temporal orientation of nomadic pastoralists, testifies to the organic relationship of the human world and the world of the Universe» [36, p. 38].

In addition, to what has been said, the stability of this motif is dictated, in our opinion, caused by the need, more precisely by the consumer, whose taste, sense of proportion and beautiful for artists and designers the need to create objects decorated with a recognizable ornamental headdress, i.e. complementary of perception, since between the creator and the customer **«there is an invisible connection, so strong that the versts of miles and the verges of years are in vain»** (*selection of L.N. Gumilyov*) [37, p. 40].

Литература

1. Иванов С.В. Орнамент народов Сибири как исторический источник (по материалам XIX – начала XX в.). Народы Севера и Дальнего Востока. – М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1963. – 506 с.
2. Ибраева К.Т. Орнамент мемориальных памятников казахов (на материале некрополей Мангышлака): автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата искусствоведения: защищена: 27.03.1985. – М., 1985. – 26 с.
3. Дудин С.М. Киргизский орнамент // Восток. Журнал литературы, науки и искусства. – 1925. – Кн. 5. – С. 164–183.
4. Куфтин Б.А. Киргиз-казаки. Культура и быт. – М.: Центр. музей народоведения, 1926. – 48 с.
5. Смағұлұлы О. Қазақтардың этникалық тарихындағы методологиялық мәселелер // Известия Национальной академии наук Республики Казахстан. Серия общественных наук. – 1994. – № 1 (193). – С. 65–72.
6. Кубарев В.Д., Цэвэндорж Д., Якобсон Э. Петроглифы Цагаан-Салаа и Бага-Ойгура (Монгольский Алтай). – Новосибирск: Изд-во Института археологии и этнографии СО РАН, 2005. – 640 с.
7. Вайнштейн С.И. История народного искусства Тувы. – М.: Наука, 1974. – 224 с.
8. Махова Е.И., Черкасова Н.В. Орнаментированные изделия из войлока // Народное декоративно-прикладное искусство киргизов. Труды Киргизской археолого-этнографической экспедиции. Т. V. Ред. С. В. Иванов, К. И. Антипина. – М.: Наука, 1969. – С. 13–31.
9. Хороших П.П. Материалы по орнаменту ольхонских бурят. – Иркутск: «Власть труда», 1926. – Вып. II (VI), 1926. – С. 211–214.
10. Петри Б.Э. Орнамент кудинских бурят // Сборник Музея антропологии и этнографии при Российской академии наук; т. 5, вып. 1. – Петроград: тип. Росс. акад. наук, 1918. – С. 215–252.
11. Выготский Л.С. Психология искусства. – М.: Искусство, 1986. – 573 с.
12. Байпаков К.М. Культ барана у сырдарьинских племен // Археологические исследования древнего и средневекового Казахстана. – Алма-Ата: «Наука» КазССР, 1980. – С. 32–45.
13. Бадмаев А.А. Ремесла агинских бурят (к проблеме этнокультурных контактов). – Новосибирск: ИАЭТ СО РАН, 1997. – 160 с.
14. Кузеева З.З., Муртазаев А.О., Шаушев К.Б. К проблеме генезиса ногойского народного орнамента [Электронный ресурс] // Современные проблемы науки и образования. – 2014. – № 6. [Электронный ресурс] – URL: www.science-education.ru/120-16789 (дата обращения: 13.04.2015).
15. Шнейдер Е.Р. Казахская орнаментика // Казаки. Антропологические очерки. – Л.: Акад. наук СССР, 1927. – С. 135–171.
16. Смагулов Е.А. Палеосемантика центральной композиции казахского орнамента / Е.А. Смагулов // Известия НАН РК. Серия общественных наук. – 1994. – № 5. – С. 82–91.
17. Шер Я.А. Петроглифы Средней и Центральной Азии. – М.: Наука, 1980. – 328 с.
18. Литвинский Б.А. Кангюйско-сарматский фарн (к историко-культурным связям племен Южной России и Средней Азии). – Душанбе: Изд-во «Дониш», 1968. – 120 с.
19. Маргулан А.Х. Казахское народное прикладное искусство. – Т. 1. – Алма-Ата: Онер, 1986. – 256 с.
20. Ковтун И.В. Изобразительные традиции эпохи бронзы Центральной и Северо-Западной Азии: проблемы генезиса и хронологии иконографических комплексов северо-западного Саяно-Алтая. – Новосибирск: Изд-во Института археологии и этнографии СО РАН, 2001. – 184 с.
21. Потенция А.А. Теоретическая поэтика. – М.: Высшая школа, 1990. – 344 с.
22. Аргынбаев Х. Народные обычаи и поверья казахов, связанные со скотоводством // Хозяйственно-культурные традиции народов Средней Азии и Казахстана. – М.: Наука, 1975. – С. 194–205.
23. Анохин А.В. Материалы по шаманству у алтайцев, собранные во время путешествий по Алтаю 1910–1912 гг. по поручению Русского комитета для изучения Средней и Восточной Азии. – Л., 1924. – 248 с.

24. Фрэзер Дж. Дж. Золотая ветвь: Исследование магии и религии. – М.: Эксмо, 2006. – 690 с.
25. Труспекова Х.Х. Истоки и художественные традиции формообразования бытовых изделий в казахском народном искусстве: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата искусствоведения: защищена: 05.04.87. – М., 1987. – 26 с.
26. Кара өлең. – Алматы: Жазушы, 1989. – 320 с.
27. Семенова Т.С. Народное искусство и его проблемы (очерки). – М.: Советский художник, 1977. – 247 с.
28. Ассман Я. Культурная память: Письмо, память о прошлом и политическая идентичность в высоких культурах древности. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 368 с.
29. Герчук Ю.Я. Что такое орнамент? Структура и смысл орнаментального образа. – М.: Галарт, 1998. – 328 с.
30. Бобринский А.А. О некоторых символических знаках, общих первобытной орнаментике всех народов Европы и Азии // Труды Ярославского областного съезда. – М., 1902. – С. 65–75.
31. Хогарт У. Анализ красоты. – М.: Искусство, 1987. – 284 с.
32. Зедльмайр Г. Искусство и истина: Теория и метод истории искусства. – СПб.: Аxiōma, 2000. – 272 с.
33. Коллингвуд Р. Принципы искусства. – М.: «Языки русской культуры», 1999. – 328 с.
34. Бернштейн Б.М. Традиция и канон. Два парадокса // Критерии и суждения в искусствознании. – М.: Советский художник, 1986. – С. 176–214.
35. Полосьмак Н.В., Баркова Л.Л. Костюм и текстиль пазырыкцев Алтая (IV–III вв. до н. э.). – Новосибирск: ИНФОЛИО, 2005. – 232 с.
36. Нурланова К. Человек и мир: Казахская национальная идея. – Алматы: Каржы-каражат, 1994. – 48 с.
37. Гумилев Л.Н. Искусство и этнос. Постановка проблемы // Декоративное искусство. – 1972. – № 1. – С. 36–41.

Reference

1. Ivanov S.B. Ornament narodov Sibiri kak istoricheskiy istochnik (po materialam XIX – nachala XX v.). *Narody Severa i Dal'nego Vostoka*. [Ornament of the peoples of Siberia as a historical source (based on materials from the 19th - early 20th centuries)]. Peoples of the North and the Far East. (Izd-vo AN SSSR, Moscow-Leningrad, 1963, 506 p.) [in Russian].
2. Ibrayeva K.T. Ornament memorial'nykh pamyatnikov kazakhov (na materiale nekropoley Mangyshlaka): avtoreferat dissertatsii na soiskaniye uchenoy stepeni kandidata iskusstvovedeniya [Ornament of memorial monuments of Kazakhs (based on the material of the necropolises of Mangyshlak). Abstract for the degree of candidate of art history]. Protected: 27/03/1985. Moscow, 1985. 26 p. [in Russian].
3. Dudin S.M. Kirgizskiy ornament [Kyrgyz ornament]. *Vostok*. In: *Zhurnal literatury, nauki i iskusstva* [Kyrgyz ornament // East. Journal of Literature, Science and Art.]. 5 (1925), P. 164–183. [in Russian].
4. Kuftin B.A. Kirgiz-kazaki. Kul'tura i byt [Kyrgyz Cossacks. Culture and life]. Moscow, Tsentr. muzey narodovedeniya, 1926. 48 p. [in Russian].
5. Smağululı O. Qazaqtardıń étnikalıq tarixındaǵı metodologiyalıq máseleler [Methodological issues in the ethnic history of Kazakhs]. In: *Izvestiya Natsional'noy akademii nauk Respubliki Kazakhstan. Seriya obshchestvennykh nauk* [Proceedings of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan. Social Science Series]. 1 (193), 65–72 (1994). [in Kazakh].
6. Kubarev V.D., Tseveendorzh D., Yakobson E. Petroglify Tsagaan-Salaa i Baga-Oygura (Mongol'skiy Altay) [Petroglyphs of Tsagaan-Salaa and Baga-Oigura (Mongolian Altai)]. (Izd-vo Instituta arkheologii i etnografii SO RAN, Novosibirsk, 2005. 640 p.) [in Russian].
7. Vainshtein S.I. Istoriya narodnogo iskusstva Tuvy [History of folk art of Tuva]. (Nauka, Moscow, 1974, 224 p.) [in Russian].
8. Makhova Ye.I., Cherkasova N.V. Ornamentirovannyye izdeliya iz voyloka [Ornamented products made of felt]. *Narodnoye dekorativno-prikladnoye iskusstvo kirgizov* [Folk decorative and applied art of the Kyrgyz]. In: *Trudy Kirgizskoy arkheologo-etnograficheskoy ekspeditsii* [Proceedings of the Kyrgyz archaeological and ethnographic expedition]. V. 13-31 (1969). [in Russian].
9. Khoroshikh P.P. Materialy po ornamentu ol'khonskikh buryat [Materials on the ornament of the Olkhon Buryats]. II (VI), 211–214 (1926). [in Russian].

10. Petri B.E. Ornament kudinskikh buryat [Ornament of the Kudin Buryats], Sboornik Muzeya antropologii i etnografii pri Rossiyskoy akademii nauk [Collection of the Museum of Anthropology and Ethnography at the Russian Academy of Sciences]. (tip. Ross. akad. nauk, Petrograd, 1918, t. 5, vyp. 1, P. 215-252). [in Russian].
11. Vygot'skiy L.S. Psikhologiya iskusstva [Psychology of art]. (Iskusstvo, Moscow, 1986, 573 p.). [in Russian].
12. Baypakov K.M. Kul't barana u syrdar'inskikh plemen [The cult of the ram among the Syrdarya tribes] Arkheologicheskkiye issledovaniya drevnego i srednevekovogo Kazakhstana [Archaeological studies of ancient and medieval Kazakhstan]. («Science» of the Kazakh SSR, Alma-Ata, 1980. P. 32–45). [in Russian].
13. Badmayev A.A. Remesla aginskikh buryat (k probleme etnokul'turnykh kontaktov) [Crafts of the Agin Buryats (to the problem of ethnocultural contacts)]. (IAET SO RAN, Novosibirsk, 1997, 160 p.).
14. Kuzeyeva Z.Z., Murtazayev A.O., Shaushev K.B. K probleme genezisa nogayskogo narodnogo ornamenta [To the problem of the genesis of the Nogai folk ornament], Sovremennyye problemy nauki i obrazovaniya [Modern problems of science and education]. 6 (2014) [Electronic resource]. Available at: www.science-education.ru/120-16789 URL: (Accessed: 13.04.2015). [in Russian].
15. Shneyder Ye.R. Kazakhskaya ornamentika [Kazakh ornamentation] Kazaki. Atropologicheskkiye ocherki [Cossacks. Atropological essays]. (Acad. of Sciences of the USSR, Leningrad, 1927. P. 135-171). [in Russian].
16. Smagulov Ye.A. Paleosemantika tsentral'noy kompozitsii kazakhskogo ornamenta [Paleosemantics of the central composition of the Kazakh ornament]. In: Izvestiya NAN RK. Seriya obshchestvennykh nauk [Izvestiya NAS RK. Social Science Series.]. 5, 82–91, (1994). [in Russian].
17. Sher Ya.A. Petroglify Sredney i Tsentral'noy Azii [Petroglyphs of Central Asia]. (Nauka, Moscow, 1980, 328 p.). [in Russian].
18. Litvinskiy B.A. Kangyuysko-sarmatskiy farn (k istoriko-kul'turnym svyaziyam plemen Yuzhnoy Rossii i Sredney Azii) [Kangyui-Sarmatian Farn (to the historical and cultural ties of the tribes of Southern Russia and Central Asia)]. (Izd-vo «Donish», Dushanbe, 1968, 120 p.). [in Russian].
19. Margulan A.Kh. Kazakhskoye narodnoye prikladnoye iskusstvo [Kazakh folk applied art]. T. 1. (Oner, Alma-Ata, 1986, 256 p.). [in Russian].
20. Kovtun I.V. Izobrazitel'nyye traditsii epokhi bronzy Tsentral'noy i Severo-Zapadnoy Azii: problemy genezisa i khronologii ikonograficheskikh kompleksov severo-zapadnogo Sayano-Altaya [Fine traditions of the Bronze Age in Central and North-West Asia: problems of the genesis and chronology of iconographic complexes of the North-West Sayan-Altai]. (Izd-vo Instituta arkheologii i etnografii SO RAN, Novosibirsk, 2001, 184 p.). [in Russian].
21. Potebnya A.A. Teoreticheskaya poetika [Theoretical poetics]. (Vysshaya shkola, Moscow, 1990, 344 p.). [in Russian].
22. Argynbayev Kh. Narodnyye obychai i pover'ya kazakhov, svyazannyye so skotovodstvom [Folk customs and beliefs of Kazakhs associated with cattle breeding], Khozyaystvenno-kul'turnyye traditsii narodov Sredney Azii i Kazakhstana [Economic and cultural traditions of the peoples of Central Asia and Kazakhstan]. (Nauka, Moscow, 1975. P. 194–205). [in Russian].
23. Anokhin A.V. Materialy po shamanstvu u altaytsev, sobrannyye vo vremya puteshestviy po Altayu 1910–1912 gg. po porucheniyu Russkogo komiteta dlya izucheniya Sredney i Vostochnoy Azii [Materials on shamanism among the Altaians, collected during travels in Altai in 1910–1912. on behalf of the Russian Committee for the Study of Central and East Asia]. (Collection of the Museum of Anthropology and Ethnography T. IV, Vyp. 2, Leningrad, 1924, 248 p.). [in Russian].
24. Frezer Dzh. Dzh. Zolotaya vetv': Issledovaniye magii i religii [The Golden Branch: A Study of Magic and Religion]. (Eksmo, Moscow, 2006, 690 p.). [in Russian].
25. Truspekova Kh.Kh. Istoki i khudozhestvennyye traditsii formoobrazovaniya bytovykh izdeliy v kazakhskom narodnom iskusstve: avtoreferat dissertatsii na soiskaniye uchenoy stepeni kandidata iskusstvovedeniya [The origins and artistic traditions of the shaping of household products in Kazakh folk art. Dissertation abstract for the degree of candidate of art history]. Protected: 05.04.87. Moscow, 1987, 26 p. [in Russian].
26. Qara öleñ [Black (Folk) songs]. (Zhazushy, Almaty, 1989, 320 p.). [in Kazakh].
27. Semenova T.S. Narodnoye iskusstvo i yego problemy (ocherki) [Folk art and its problems (essays)]. (Sovetskiy khudozhnik, Moscow, 1977, 247 p.). [in Russian].
28. Assman Ya. Kul'turnaya pamyat': Pis'mo, pamyat' o proshlom i politicheskaya identichnost' v vysokikh kul'turakh drevnosti [Cultural memory: Writing, memory of the past and political identity in the high cultures of antiquity]. (Yazyki slavyanskoy kul'tury, Moscow, 2004, 368 p.). [in Russian].

29. Gerchuk Yu.Ya. Chto takoye ornament? Struktura i smysl ornamental'nogo obraza [What is an ornament? The structure and meaning of the ornamental image]. (Galart, Moscow, 1998, 328 p.). [in Russian].
30. Bobrinskiy A.A. O nekotorykh simbolicheskikh znakakh, obshchikh pervobytnoy ornamentike vseh narodov Yevropy i Azii [About some symbolic signs common to the primitive ornamentation of all the peoples of Europe and Asia]. (Trudy Yaroslavskogo oblastnogo s'yezda, Moscow, 1902, P. 65–75). [in Russian].
31. Khogart U. Analiz krasoty [Analysis of beauty]. (Iskusstvo, Moscow, 1987, 284 p.). [in Russian].
32. Zedlmayr G. Iskusstvo i istina: Teoriya i metod istorii iskusstva [Art and Truth: Theory and Method of Art History.]. (Achioma, St. Petersburg, 2000, 272 p.). [in Russian].
33. Kollingvud R. Printsipy iskusstva [Principles of Art]. («Yazyki russkoy kul'tury», Moscow, 1999, 328 p.). [in Russian].
34. Bernshteyn B. M. Traditsiya i kanon. Dva paradoksa [Tradition and Canon. Two paradoxes]. Kriterii i suzhdeniya v iskusstvoznanii [Criteria and judgments in art history]. (Sovetskiy khudozhnik, Moscow, 1986, P. 176-214). [in Russian].
35. Polosmak N.V., Barkova L.L. Kostyum i tekstil' pazyryktsev Altaya (IV–III vv. do n. e.) [Costume and textiles of the Altai Pazyryk people (IV-III centuries bc)]. (INFOLIO, Novosibirsk 2005, 232 p.). [in Russian].
36. Nurlanova K. Chelovek i mir: Kazakhskaya natsional'naya ideya [Man and the world: Kazakh national idea]. (Karzhy-karazhat, Almaty, 1994, 48 p.). [in Russian].
37. Gumilev L.N. Iskusstvo i etnos. Postanovka problemy [Art and ethnos. Statement of the problem]. Dekorativnoye iskusstvo [Decorative art]. 1, P. 36–41 (1972). [in Russian].

С.К. Сураганов

С. Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Республикасы
(E-mail: sersuraganov@mail.ru)

Қошқар мүйіз – қазақ ою-өрнегіндегі негізгі нақыш: түп-төркінін бажайлау

Аннотация. Көненің көзі саналатын қошқар мүйіз оюы дәстүрлі киіз басу өнерінің негізгі нақышы болып қала береді. Қазақтардың мүйіз тәрізді оюы ХХ ғасырдың өне бойына ғылыми пікірталастың өзегіне айналып отырды. Оның мәнін түсіну үшін неміс этнологы Р.Карутц (1911 ж.), орыс зерттеушілері С. Дудин (1928 ж.), Б. Куфтин (1926 ж.), Е. Шнейдер (1927 ж.) және т.б. басқалар тарапынан алғашқы талпыныстар жасалды. ХХ ғасырдың екінші жартысынан бастап мүйіз тәрізді ою археологтардың, өнертанушылар мен этнографтардың еңбектерінде қарастырылды. Зерттеушілер оның шыққан мезгілін, қолданыста болған аймақтарын анықтап, мән-мағынасын түсіндіруге әрекеттенді. Қисық сызықты нақыштың жаңа тас ғасырынан бұрын емес, қола дәуірінде әр түрлі мәнерде ары қарай жетілгені нақтыланды. Бұл ою нақышы түркі-монғол халықтарының орнаменттік жиынтығында басты орын иемденгені мәлім болды.

Пәнаралық байланыс тұрғысынан зерделей отырып, автор оның өміршендігін бірқатар себептермен, атап айтқанда, көрген адамның санасында ерекше эстетикалық әсер тудыратын эпикалық сипаты бар оюдың атауымен, яғни сөздің ішкі қуатымен ұғындыруға тырысады. Бұл ою нақышының «естеліктер өрнегі» міндетін атқаратындығы және «өткенді орнықтырушы» мәртебесіне ие екендігі алға тартылады. Ол тілдік нақтылау (атау) ретінде тілден тыс форматта да – символдық және магиялық мазмұнды жинақтаған трансмәдени анаграмманың бейнелік моделі түрінде сақталады. Үйреншікті қалыпқа айналған қошқар мүйіз оюы айрықша сипаттағы «дәуір қолтаңбасы» болып, көркемдік жағынан тартымды және оның құрылымы У. Хогарт «әсемдік ирегі» деп атаған сызыққа негізделген.

Кілт сөздер: ою нақышы, өрнек, қошқар мүйіз, қазақтар, Қазақстан, киіз басу.

С.К. Сураганов

*Казахский агротехнический университет им. С. Сейфуллина, Нур-Султан, Республика Казахстан
(E-mail: sersuraganov@mail.ru)*

**Ведущий орнаментальный мотив кошқар мүйіз в казахской орнаментике:
в поисках примордиального**

Аннотация. Орнаментальный мотив кошқар мүйіз – наследие древности – остается в традиционном искусстве художественного войлока ключевым. Рогообразный узор казахов оставался в центре научной дискуссии ученых в течение всего XX века. Первые попытки его осмысления принадлежат немецкому этнологу Р. Карутцу (1911 г.), российским исследователям С. Дудину (1928 г.), Б. Куфтину (1926), Е. Шнейдеру (1927 г.) и др. Со второй половины XX века рогообразный мотив рассматривался в трудах ученых археологов, искусствоведов и этнографов. Исследователями были определены время его происхождения, география его бытования, предприняты попытки его смыслового содержания. Было установлено, что криволинейный мотив возник не ранее новокаменного века, а в эпоху бронзы получил свое развитие в виде различных стилизаций. Выяснено, что этот мотив играет ключевую роль в орнаментальном комплексе тюрко-монгольских народов.

На основе междисциплинарного подхода автор предлагает объяснить его жизнеспособность целым рядом причин: внутренней формой слова – названия орнаментального мотива, который имеет эпический характер, поскольку способен вызвать особую эстетическую реакцию зрителя. Представляется, что орнаментальный мотив выполняет роль «фигуры воспоминаний» и имеет статус «обосновывающего прошлого». Он сохраняется в качестве языковой объективации (название) и во внеязыковом формате – в виде изомодели транскультурной анаграммы, воспроизводящей древнее идеологическое содержание с символическим и магическим наполнением. Выступая в качестве канона, мотив кошқар мүйіз является своеобразным «почерком эпохи», обладает художественным обаянием и конструктивно основан на линии, названной У. Хогартом «линией красоты».

Ключевые слова: орнаментальный мотив, узор, кошқар мүйіз, казахи, Казахстан, художественный войлок.

Сведения об авторе:

Сураганов Сергали Кабдрахманович, старший преподаватель кафедры дизайна, Казахский агротехнический университет им. С. Сейфуллина, ул. А. Бараева, 6/1, Нур-Султан, Республика Казахстан.

Автор туралы мәлімет:

Сураганов Сергали Кабдрахманович, дизайн кафедрасының аға оқытушысы, С. Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университеті, А. Бараев көшесі, 6/1, Нұр-Сұлтан, Қазақстан Республикасы.

Information about author:

Suraganov Sergali Kabdrakhmanovich, Senior Lecturer of Department of Design, S. Seifullin Kazakh Agrotechnical University, A. Barayev str., 6/1, Nur-Sultan, Republic of Kazakhstan.

МАҚАЛАНЫ РӘСІМДЕУ ҮЛГІСІ/TEMPLATE/ ОБРАЗЕЦ ОФОРМЛЕНИЯ СТАТЕЙ

IRSTI 03.91.03 (defined by the link <http://grnti.ru/>)

V.V. Trepavlov

*Institute of Russian History of the Russian Academy of Sciences, Moscow, Russian Federation
(E-mail: trepavlov@yandex.ru)*

Edigü at the Head of the Golden Horde: the Experience of His Chagatai Emigration

Abstract. In the second half of the 14th century in the ulus Khanates of the former Mongol Empire happened fading Chinggisid ruling dynasties' charisma has ebbed. The real power found itself in the hands of powerful representatives of Turkic tribal aristocracy. The most striking example of degradation of Chinggisids' royal prerogatives was sovereignty of Timur in the Chagatai Ulus. The article shows how

Mangyt Edigü Beq, during his long stay at the Timur's court, was inspired by this example and embodied the basic principles of his rule in the Golden Horde. For two decades Edigü handed the throne to his henchmen, and under all of them he was the chief lord (beqlerbegi). Furthermore, close contacts with the theologians of the environment of Timur formed the spiritual guidance of Edigü that manifested later in his campaign of Islamization of the Golden Horde nomads. **[200-300 words]**

Keywords: Edigü, Timur, Golden Horde, Chinggisids, beqlerbegi **[10-12 words/word combinations]**

MAIN TEXT OF THE ARTICLE

The main text of the article should contain the following structural elements:

- Introduction
- Materials and research methods
- The degree of research of the topic
- Analysis
- Results
- Conclusion

Литература

(образец оформления)

1. Manz B.F. The Rise and Rule of Tamerlane. – Cambridge: Cambridge univ. press, 1989. – 240 p. – **книга на английском языке**
2. Камалов С.К. О географических названиях в эпосе «Эдиге» // Историко-географические аспекты развития Ногайской Орды. – Махачкала: Наука, 1993. – С. 132–134. – **статья в научном сборнике.**
3. Улус Джучи (Золотая Орда). XIII – середина XV в. – Казань: Институт истории АН РТ, 2009. – 1056 с. – **коллективная монография.**
4. Аничкин Л.К. Золотоордынское наследие // Материалы второй Международной научной конференции «Политическая и социально-экономическая история Золотой Орды», посвященной памяти М.А. Усманова. Казань, 29-30 марта 2011 г. – Казань: ООО «Фолиант», Институт истории им. Ш. Марджани АН РТ, 2011. – 368 с. – **материалы конференции.**
5. Мухаметов Ф.Ф. Монгольская «Яса» и ее роль в системе общественных отношений империи Чингисхана // Вопросы истории. – 2007. – Т. 11. – № 5. – С. 150-155. – **статья в журнале.**

6. Малышев А.Б. Христианство в истории Золотой Орды: диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук: защищена: 22.01.02 – Саратов: Наука, 2000. – 181 с. – **диссертационная работа.**

7. Сабитов Ж.М. Золотая Орда – «падчерица» казахстанской историографии. // Молодой ученый. – 2015. – Т. 104. – № 24. – С. 842-851. [Электронный ресурс] – URL: <https://moluch.ru/archive/104/23260/> (дата обращения: 07.09.2020). – **электронный источник.**

8. Логунова Г.В. Русь и Золотая Орда: проблема взаимовлияния: учеб.пособие. – Иркутск: Изд-во ИГУ, 2014. – 110 с. – **учебное пособие.**

9. Алим Дж. Золотая Орда: наследники великого ханства//Газета «Комсомольская правда». – №145. – 2020. – 1 апреля. – С. 7-8.– **газетная статья.**

Reference

(design of sample)

1. Manz B.F. The Rise and Rule of Tamerlane. Cambridge; New York; Port Chester; Melbourne; Sydney, Cambridge univ. press, 1989. 240 p. – **book.**

2. Kamalov S.K. O geograficheskikh nazvaniyakh v epose «Edige» [About place names in the epic «Edige»], Istoriko-geograficheskie aspekty razvitiya Nogajskoj Ordy [Historical and geographical aspects of the development of the Nogai Horde]. (Nauka, Mahachkala,1993, P. 132-134).[in Russian]. – **article in a scientific collection.**

3. Ulus Dzhuchi (Zolotaya Orda). XIII – seredina XV v. [Ulus Jochi (Golden Horde). CHII – middle of SWR c.] (Institute of History of the Academy of Sciences of the Republic of Tatarstan, Kazan', 2009, 1056 p.). [in Russian]. – **collective monograph.**

4. Anichkin L.K. Zolotoordynskoe nasledie. Vypusk 2. Materialy vtoroj Mezhdunarodnoj nauchnoj konferencii «Politicheskaya i social'no-ekonomicheskaya istoriya Zolotoj Ordy», posvyashchennoj pamyati M.A. Usmanova [Golden Horde heritage. Issue 2. Materials of the Second International Scientific Conference «Political and Socio-Economic History of the Golden Horde»].Kazan, March 29-30, 2011. Kazan': LLC «Foliant», Institute of History. Sh. Mardzhani AS RT. 2011, 368 p. – **conference materials.**

5. Muhametov F.F. Mongol'skaya «YASA» i ee rol' v sisteme obshchestvennyh otnoshenij imperii CHingiskhana [Mongolian «YASA» and its role in the system of public relations of the empire of Genghis Khan], Voprosy istorii [history issues], 11(5), 150-155 (2007) – **Journal article.**

6. Malyshev A.B. Hristianstvo v istorii Zolotoj Ordy. Dissertaciya na soiskanie uchenoj stepeni kandidata istoricheskikh nauk [Christianity in the history of the Golden Horde. Dissertation for the degree of candidate of historical sciences]. Protected: 01/22/02 Saratov: Nauka, 2000, 181 p. [in Russian]. – **dissertation.**

7. Sabitov, ZH. M. Zolotaya Orda – «padcherica» kazahstanskoj istoriografii [Holden Horde – «stepdaughter» of Kazakhstani historiography], Molodoj uchenyj [Young scientist], 24 (104), 842-851 (2015). [Electronic resource]. Available at: <https://moluch.ru/archive/104/23260/> (Accessed: 7.09.2020). [in Russian]. – **electronic source.**

8. Logunova G.V.Rus' i Zolotaya Orda: problema vzaimovliyaniya : ucheb.posobie. [Rus and the Golden Horde: the problem of mutual influence: textbook]. (Izd-vo IGU, Irkutsk, 2014, 110 p.). – **tutorial.**

9. Alim Dzh. Zolotaya Orda: nasledniki velikogo hanstva [Golden Horde: heirs of the great khanate]. Newspaper «Komsomol'skaya pravda». № 145. 2020. April. P. 7-8, Almaty. – **newspaper article.**

В.В. Трепавлов

*Ресей ғылым Академиясы Ресей тарихы институты, Мәскеу, Ресей Федерациясы
(E-mail: trepavlov@yandex.ru)*

Алтын Орда басындағы Едіге: шағатай эмиграциясының тәжірибесі

Аннотация. XIV ғ. екінші жартысында бұрынғы Моңғол империясының ұлыстық хандықтарында билік құрған Шыңғыс әулеттерінің қуаты әлсірей бастады. Билік шын мәнінде түркілік ру-тайпа ақсүйектерінің тегеурінді өкілдерінің қолдарына көшті. Шағатай ұлысында Темірдің толық әмірін жүргізуі шыңғыстекті монархтардың тозғынға ұшырауының ең айқын көрінісі болды. Мақалада маңғыт бегі Едігенің Темір сарайында ұзақ уақыт болуы арқасында осы мысалдан үлгі алып, оның негізгі қағидаларын Алтын Орданы басқаруы барысында іске жаратқаны көрсетіледі. Екі онжылдық бойына Едіге хан тағын өзі қалаған адамдарға ұсына отырып, олардың бас бегі боп саналды. Оның үстіне, Темірдің айналасындағы дін ғұламаларымен тығыз араласуы нәтижесінде Едіге өзінің рухани бағдарларын қалыптастырып, кейіннен онысын Алтын Орда көшпелілерін мұсылмандық жолына бұру әрекеттері кезінде пайдаланды... [200-300 сөз]

Ключевые слова: Едіге, Темір, Алтын Орда, шыңғыстектілер, бектербегі [10-12 сөз/сөз тіркесі]

В.В. Трепавлов

*Институт Российской истории Российской Академии наук, Москва, Российская Федерация
(E-mail: trepavlov@yandex.ru)*

Едыгей во главе Золотой Орды: опыт чагатайской эмиграции

Аннотация. Во второй половине XIV в. в улусных ханствах бывшей Монгольской империи происходило угасание харизмы правящих чингисидских династий. Реальная власть оказывалась в руках могущественных представителей тюркской родоплеменной аристократии. Самым ярким примером деградации царственных прерогатив монархов-чингисидов было полновластие Тимура в Чагатайском улусе. В статье показано, как мангытский бек Едыгей во время своего долгого пребывания при дворе Тимура вдохновился этим примером и воплотил основные принципы его правления в Золотой Орде. На протяжении двух десятилетий Едыгей вручал ханский трон своим избранныкам, при которых состоял главным беком. Кроме того, тесные контакты с богословами из окружения Тимура сформировали духовные ориентиры Едыгея, что позднее проявилось в развернутой им кампании по исламизации кочевников Золотой Орды... [200-300 слов]

Ключевые слова: Едыгей, Тимур, Золотая Орда, Чингисиды, беклербек [10-12 слов/словосочетаний]

Information about author:

Trepavlov Vadim Vinserovich, Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Center for the History of the Peoples of Russia and Interethnic Relations, Institute of Russian History of the Russian Academy of Sciences, Dm. Ulyanova, 19, Moscow, Russian Federation.

Автор туралы мәлімет:

Трепавлов Вадим Винсерович, тарих ғылымдарының докторы, профессор, Ресей халықтары тарихы және этносаралық қатынас орталығының жетекшісі, РҒА Ресей тарихы институты, Дм.Ульянов, 19, Мәскеу, Ресей Федерациясы.

Сведения об авторе:

Трепавлов Вадим Винсерович, доктор исторических наук, профессор, руководитель Центра истории народов России и межэтнических отношений, Институт российской истории РАН, Дм.Ульянова, 19, Москва, Российская Федерация.

FTAMP03.91.03 (мына сілтеме бойынша анықталады:<http://grnti.ru/>)

В.В. Трепавлов

*Ресей ғылым Академиясы Ресей тарихы институты, Мәскеу, Ресей Федерациясы
(E-mail: trepavlov@yandex.ru)*

Алтын Орда басындағы Едіге: шағатай эмиграциясының тәжірибесі

Аннотация. XIV ғасырдың екінші жартысында бұрынғы Моңғол империясының ұлыстық хандықтарында билік құрған Шыңғыс әулеттерінің қуаты әлсірей бастады. Билік шын мәнінде түркілік ру-тайпа ақсүйектерінің тегеурінді өкілдерінің қолдарына көшті. Шағатай ұлысында Темірдің толық әмірін жүргізуі шыңғыстекті монархтардың тозғынға ұшырауының ең айқын көрінісі болды. Мақалада маңғыт бегі Едігенің Темір сарайында ұзақ уақыт болуы арқасында осы мысалдан үлгі алып, оның негізгі қағидаларын Алтын Орданы басқаруы барысында іске жаратқаны көрсетіледі. Екі онжылдық бойына Едіге хан тағын өзі қалаған адамдарға ұсына отырып, олардың бас бегі боп саналды. Оның үстіне, Темірдің айналасындағы дін ғұламаларымен тығыз араласуы нәтижесінде Едіге өзінің рухани бағдарларын қалыптастырып, кейіннен онысын Алтын Орда көшпелілерін мұсылмандық жолына бұру әрекеттері кезінде пайдаланды... [200-300 сөз].

Ключевые слова: Едіге, Темір, Алтын Орда, шыңғыстектілер, бектербегі [10-12 сөз/сөз тіркесі]

МАҚАЛАНЫҢ НЕГІЗГІ МӘТІНІ

Мақаланың негізгі мәтінінде келесі құрылымдық элементтер болуы керек:

- Кіріспе
- Материалдар және зерттеу әдістері
- Тақырыптың зерттелу дәрежесі
- Талдау
- Нәтижелер
- Қорытынды

Әдебиет

(безендіру үлгісі)

1. Manz B.F. Тамерланның өрлеуі мен ережесі. – Кембридж: Нью-Йорк; Порт Честер; Мельбурн; Сидней; Кембридж университетінің баспасы, 1989. – 240 б. – **ағылшын тіліндегі кітап**
2. Камалов С.Қ. «Едіге» эпосындағы географиялық атаулар туралы // Ноғай Ордасы дамуының тарихи-географиялық аспектілері. – Махачкала: Ғылым, 1993. – 132-134 б. – **ғылыми жинақтағы мақала.**
3. Жошы Ұлысы (Алтын Орда). XIII-XV ғасырдың ортасы. – Қазан: Татарстан Республикасы Ғылым академиясының Тарих институты, 2009. – 1056 б. – **ұжымдық монография.**
4. Аничкин Л.К. Алтын Орда мұрасы // М.А.Усмановты еске алуға арналған «Алтын Орданың саяси және әлеуметтік-экономикалық тарихы» атты екінші Халықаралық ғылыми конференция материалдары. Қазан, 29-30 наурыз, 2011 жыл. – Қазан: «Фолиант» ООО, ТР ҒА Ш.Маржани атындағы Тарих институты, 2011. – 368 б. – **конференция материалдары.**
5. Мұхаметов Ф.Ф. Моңғолша «Яса» және оның Шыңғыс хан империясының қоғамдық қатынастар жүйесіндегі рөлі // Тарих мәселелері. – 2007. – Т. 11. – № 5. – Б. 150-155. – **Журнал мақаласы.**
6. Малышев А.Б. Алтын Орда тарихындағы христиан діні: тарих ғылымдарының кандидаты дәрежесін алу үшін қорғалған диссертация: 01.22.02. – Саратов: Ғылым, 2000. – 181 б. – **диссертация.**
7. Сабитов Ж.М. Алтын Орда – қазақстандық тарихнаманың «өгей перзенті». // Жас ғалым. – 2015. – Т. 104. – № 24. – Б. 842-851. [Электрондық ресурс] – URL: <https://moluch.ru/archive/104/23260/> (кіру күні: 09.07.2020). – **электрондық ақпарат көзі.**

8. Логунова Г.В. Ресей және Алтын Орда: өзара ықпал мәселесі: оқу құралы. – Иркутск: ИМУ баспасы, 2014. – 110 б. – **оқулық**.

9. Алим Дж. Алтын Орда: ұлы хандықтың мұрагерлері // «Комсомольская правда» газеті. – №145. – 2020. – 1 сәуір. – Б.7-8. – **газет мақаласы**.

Reference

(design of sample)

1. Manz B.F. The Rise and Rule of Tamerlane. Cambridge; New York; Port Chester; Melbourne; Sydney, Cambridge univ. press, 1989. 240 p. – **book**.

2. Kamalov S.K. О географических названий в епосе «Edige» [About place names in the epic «Edige»], Istoriko-geograficheskie aspekty razvitiya Nogajskoj Ordy [Historical and geographical aspects of the development of the Nogai Horde] (Nauka, Mahachkala, 1993, P. 132–134). [in Russian]. – **article in a scientific collection**.

3. Ulus Dzhuchi (Zolotaya Orda). XIII – seredina XV v. [Ulus Jochi (Golden Horde). CHII – middle of SWR c.] (Institute of History of the Academy of Sciences of the Republic of Tatarstan, Kazan', 2009, 1056 p.). [in Russian]. – **collective monograph**.

4. Anichkin L.K. Zolotoordynskoe nasledie. Vypusk 2. Materialy vtoroj Mezhdunarodnoj nauchnoj konferencii «Politicheskaya i social'no-ekonomicheskaya istoriya Zolotoj Ordy», posvyashchennoj pamyati M.A. Usmanova [Golden Horde heritage. Issue 2. Materials of the Second International Scientific Conference «Political and Socio-Economic History of the Golden Horde»]. Kazan, March 29-30, 2011. Kazan': LLC «Foliant», Institute of History. Sh. Mardzhani AS RT. 2011, 368p. – **conference materials**.

5. Muhametov F.F. Mongol'skaya «YASA» i ee rol' v sisteme obshchestvennyh otnoshenij imperii CHingiskhana [Mongolian «YASA» and its role in the system of public relations of the empire of Genghis Khan], Voprosy istorii [history issues], 11(5), 150-155 (2007) – **Journal article**.

6. Malyshev A.B. Hristianstvo v istorii Zolotoj Ordy. Dissertaciya na soiskanie uchenoj stepeni kandidata istoricheskikh nauk [Christianity in the history of the Golden Horde. Dissertation for the degree of candidate of historical sciences]. Protected: 01/22/02 Saratov: Nauka, 2000, 181 p. [in Russian]. – **dissertation**.

7. Sabitov, ZH.M. Zolotaya Orda – «padcherica» kazahstanskoj istoriografii [Holden Horde – «stepdaughter» of Kazakhstani historiography], Molodoj uchenyj [Young scientist], 24 (104), 842-851 (2015). [Electronic resource]. Available at: <https://moluch.ru/archive/104/23260/> (Accessed: 7.09.2020). [in Russian]. – **electronic source**.

8. Logunova G.V. Rus' i Zolotaya Orda: problema vzaimovliyaniya: ucheb.posobie. [Rus and the Golden Horde: the problem of mutual influence: textbook]. (Izd-vo IGU, Irkutsk, 2014, 110 p.). – **tutorial**.

9. Alim Dzh. Zolotaya Orda: nasledniki velikogo hanstva [Golden Horde: heirs of the great khanate]. Newspaper «Komsomol'skaya pravda». №145. 2020. April. P. 7-8, Almaty. – **newspaper article**.

V.V. Trepavlov

*Institute of Russian History of the Russian Academy of Sciences, Moscow, Russian Federation
(E-mail: trepavlov@yandex.ru)*

Edigü at the Head of the Golden Horde: the Experience of His Chagatai Emigration

Abstract. In the second half of the 14th century in the ulus Khanates of the former Mongol Empire happened fading Chinggisid ruling dynasties' charisma has ebbed. The real power found

itself in the hands of powerful representatives of Turkic tribal aristocracy. The most striking example of degradation of Chinggisids' royal prerogatives was sovereignty of Timur in the Chagatai Ulus. The article shows how MangytEdigüBeq, during his long stay at the Timur's court, was inspired by this example and embodied the basic principles of his rule in the Golden Horde. For two decades Edigü handed the throne to his henchmen, and under all of them he was the chief lord (beqlerbegi). Furthermore, close contacts with the theologians of the environment of Timur formed the spiritual guidance of Edigü that manifested later in his campaign of Islamization of the Golden Horde nomads. [100-200 words]

Keywords: Edigü, Timur, Golden Horde, Chinggisids, beqlerbegi [5-7 words/word combinations]

В.В. Трепавлов

*Институт Российской истории Российской Академии наук, Москва, Российская Федерация
(E-mail: trepavlov@yandex.ru)*

Едыгей во главе Золотой Орды: опыт чагатайской эмиграции

Аннотация. Во второй половине XIV в. в улусных ханствах бывшей Монгольской империи происходило угасание харизмы правящих чингисидских династий. Реальная власть оказывалась в руках могущественных представителей тюркской родоплеменной аристократии. Самым ярким примером деградации царственных prerogatives монархов-чингисидов было полновластие Тимура в Чагатайском улусе. В статье показано, как мангытский бек Едыгей во время своего долгого пребывания при дворе Тимура вдохновился этим примером и воплотил основные принципы его правления в Золотой Орде. На протяжении двух десятилетий Едыгей вручал ханский трон своим избранныкам, при которых состоял главным беком. Кроме того, тесные контакты с богословами из окружения Тимура сформировали духовные ориентиры Едыгея, что позднее проявилось в развернутой им кампании по исламизации кочевников Золотой Орды... [200-300 слов]

Ключевые слова: Едыгей, Тимур, Золотая Орда, Чингисиды, беклербек [10-12 слов/словосочетаний]

Автор туралы мәлімет:

Трепавлов Вадим Винцерович, тарих ғылымдарының докторы, профессор, Ресей халыктары тарихы және этносаралық қатынас орталығының жетекшісі, РФА Ресей тарихы институты, Дм.Ульянов, 19, Мәскеу, Ресей Федерациясы.

Information about author:

Trepavlov Vadim Vinserovich, Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Center for the History of the Peoples of Russia and Interethnic Relations, Institute of Russian History of the Russian Academy of Sciences, Dm. Ulyanova, 19, Moscow, Russian Federation.

Сведения об авторе:

Трепавлов Вадим Винцерович, доктор исторических наук, профессор, руководитель Центра истории народов России и межэтнических отношений, Институт российской истории РАН, Дм.Ульянова, 19, Москва, Российская Федерация.

МРНТИ 03.91.03 (определяется по ссылке: <http://grnti.ru/>)

В.В. Трепавлов

*Институт Российской истории Российской Академии наук, Москва, Российская Федерация
(E-mail: trepavlov@yandex.ru)*

Едыгей во главе Золотой Орды: опыт чагатайской эмиграции

Аннотация. Во второй половине XIV в. в улусных ханствах бывшей Монгольской империи происходило угасание харизмы правящих чингисидских династий. Реальная власть оказывалась в руках могущественных представителей тюркской родоплеменной аристократии. Самым ярким примером деградации царственных прерогатив монархов-чингисидов было полновластие Тимура в Чагатайском улусе. В статье показано, как мангытский бек Едыгей во время своего долгого пребывания при дворе Тимура вдохновился этим примером и воплотил основные принципы его правления в Золотой Орде. На протяжении двух десятилетий Едыгей вручал ханский трон своим избранникам, при которых состоял главным беком. Кроме того, тесные контакты с богословами из окружения Тимура сформировали духовные ориентиры Едыгея, что позднее проявилось в развернутой им кампании по исламизации кочевников Золотой Орды... [200-300 слов]

Ключевые слова: Едыгей, Тимур, Золотая Орда, Чингисиды, беклербек [10-12 слов/словосочетаний]

ОСНОВНОЙ ТЕКСТ СТАТЬИ

Основной текст статьи должен содержать следующие структурные элементы:

- Введение
- Материалы и методы исследования
- Степень изученности темы
- Анализ
- Полученные результаты
- Вывод

Литература

(образец оформления)

1. Manz B.F. The Rise and Rule of Tamerlane. – Cambridge: Cambridge univ. press, 1989. – 240 p. – **книга на английском языке**
2. Камалов С.К. О географических названиях в эпосе «Эдиге» // Историко-географические аспекты развития Ногайской Орды. – Махачкала: Наука, 1993. – С. 132–134. – **статья в научном сборнике.**
3. Улус Джучи (Золотая Орда). XIII – середина XV в. – Казань: Институт истории АН РТ, 2009. – 1056 с. – **коллективная монография.**
4. Аничкин Л.К. Золотоордынское наследие // Материалы второй Международной научной конференции «Политическая и социально-экономическая история Золотой Орды», посвященной памяти М.А. Усманова. Казань, 29–30 марта 2011 г. – Казань: ООО «Фолиант», Институт истории им. Ш. Марджани АН РТ, 2011. – 368 с. – **материалы конференции.**
5. Мухаметов Ф.Ф. Монгольская «Яса» и ее роль в системе общественных отношений империи Чингисхана // Вопросы истории. – 2007. – Т. 11. – № 5. – С. 150-155. – **статья в журнале.**
6. Малышев А.Б. Христианство в истории Золотой Орды: диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук: защищена: 22.01.02 – Саратов: Наука, 2000. – 181 с. – **диссертационная работа.**

7. Сабитов Ж.М. Золотая Орда – «падчерица» казахстанской историографии. // Молодой ученый. – 2015. – Т. 104. – № 24. – С. 842-851. [Электронный ресурс] – URL: <https://moluch.ru/archive/104/23260/> (дата обращения: 07.09.2020). – **электронный источник**.
8. Логунова Г.В. Русь и Золотая Орда: проблема взаимовлияния: учеб.пособие. – Иркутск: Изд-во ИГУ, 2014. – 110 с. – **учебное пособие**.
9. Алим Дж. Золотая Орда: наследники великого ханства//Газета «Комсомольская правда». – №145. – 2020. – 1 апреля. – С.7-8. – **газетная статья**.

Reference

(design of sample)

1. Manz B.F. The Rise and Rule of Tamerlane. Cambridge; New York; Port Chester; Melbourne; Sydney, Cambridge univ. press, 1989. 240 p. – **book**.
2. Kamalov S.K. O geograficheskikh nazvaniyakh v epose «Edige» [About place names in the epic «Edige»], Istoriko-geograficheskie aspekty razvitiya Nogajskoj Ordy [Historical and geographical aspects of the development of the Nogai Horde] (Nauka, Mahachkala, 1993, P. 132–134). [in Russian]. – **article in a scientific collection**.
3. Ulus Dzhuchi (Zolotaya Orda). XIII – seredina XV v. [Ulus Jochi (Golden Horde). CHII – middle of SWR c.] (Institute of History of the Academy of Sciences of the Republic of Tatarstan, Kazan', 2009, 1056 p.). [in Russian]. – **collective monograph**.
4. Anichkin L.K. Zolotoordynskoe nasledie. Vypusk 2. Materialy vtoroj Mezhdunarodnoj nauchnoj konferencii «Politicheskaya i social'no-ekonomicheskaya istoriya Zolotoj Ordy», posvyashchennoj pamyati M.A. Usmanova [Golden Horde heritage. Issue 2. Materials of the Second International Scientific Conference «Political and Socio-Economic History of the Golden Horde»]. Kazan, March 29-30, 2011. Kazan': LLC «Foliant», Institute of History. Sh. Mardzhani AS RT. 2011, 368p. – **conference materials**.
5. Muhametov F.F. Mongol'skaya «YASA» i ee rol' v sisteme obshchestvennyh otnoshenij imperii CHingiskhana [Mongolian «YASA» and its role in the system of public relations of the empire of Genghis Khan], Voprosy istorii [history issues], 11(5), 150-155 (2007) – Journal article.
6. Malyshev A.B. Hristianstvo v istorii Zolotoj Ordy. Dissertaciya na soiskanie uchenoj stepeni kandidata istoricheskikh nauk [Christianity in the history of the Golden Horde. Dissertation for the degree of candidate of historical sciences]. Protected: 01/22/02 Saratov: Nauka, 2000, 181 p. [in Russian]. – **dissertation**.
7. Sabitov ZH.M. Zolotaya Orda – «padcherica» kazahstanskoj istoriografii [Holden Horde – «stepdaughter» of Kazakhstani historiography], Molodoj uchenyj [Young scientist], 24 (104), 842-851 (2015).[Electronic resource]. Available at: <https://moluch.ru/archive/104/23260/> (Accessed: 7.09.2020).[in Russian]. – **electronic source**.
8. Logunova G.V. Rus' i Zolotaya Orda: problema vzaimovliyaniya: ucheb.posobie. [Rus and the Golden Horde: the problem of mutual influence: textbook]. (Izd-vo IGU, Irkutsk, 2014, 110 p.). – **tutorial**.
9. Alim Dzh. Zolotaya Orda: nasledniki velikogo hanstva [Golden Horde: heirs of the great khanate]. Newspaper «Komsomol'skaya pravda». №145. 2020. April. P. 7-8, Almaty. – **newspaper article**.

В.В. Трепавлов

*Ресей ғылым Академиясы Ресей тарихы институты, Мәскеу, Ресей Федерациясы
(E-mail: trepavlov@yandex.ru)*

Алтын Орда басындағы Едіге: шағатай эмиграциясының тәжірибесі

Аннотация. XIV ғасырдың екінші жартысында бұрынғы Моңғол империясының ұлыстық хандықтарында билік құрған Шыңғыс әулеттерінің қуаты әлсірей бастады. Билік шын мәнінде

түркілік ру-тайпа ақсүйектерінің тегеурінді өкілдерінің қолдарына көшті. Шағатай ұлысында Темірдің толық әмірін жүргізуі шыңғыстекті монархтардың тозғынға ұшырауының ең айқын көрінісі болды. Мақалада маңғыт бегі Едігенің Темір сарайында ұзақ уақыт болуы арқасында осы мысалдан үлгі алып, оның негізгі қағидаларын Алтын Орданы басқаруы барысында іске жаратқаны көрсетіледі. Екі онжылдық бойына Едіге хан тағын өзі қалаған адамдарға ұсына отырып, олардың бас бегі боп саналды. Оның үстіне, Темірдің айналасындағы дін ғұламаларымен тығыз араласуы нәтижесінде Едіге өзінің рухани бағдарларын қалыптастырып, кейіннен онысын Алтын Орда көшпелілерін мұсылмандық жолына бұру әрекеттері кезінде пайдаланды... [200-300 сөз]

Ключевые слова: Едіге, Темір, Алтын Орда, шыңғыстектілер, бектербегі [10-12 сөз/сөз тіркесі]

V.V. Trepavlov

*Institute of Russian History of the Russian Academy of Sciences, Moscow, Russian Federation
(E-mail: trepavlov@yandex.ru)*

Edigü at the Head of the Golden Horde: the Experience of Chagatai Emigration

Abstract. In the second half of the 14th century in the ulus Khanates of the former Mongol Empire happened fading Chinggisid ruling dynasties' charisma has ebbed. The real power found itself in the hands of powerful representatives of Turkic tribal aristocracy. The most striking example of degradation of Chinggisids' royal prerogatives was sovereignty of Timur in the Chagatai Ulus. The article shows how Mangyt Edigü Beq, during his long stay at the Timur's court, was inspired by this example and embodied the basic principles of his rule in the Golden Horde. For two decades Edigü handed the throne to his henchmen, and under all of them he was the chief lord (beqlerbegi). Furthermore, close contacts with the theologians of the environment of Timur formed the spiritual guidance of Edigü that manifested later in his campaign of Islamization of the Golden Horde nomads. [200-300 words]

Keywords: Edigü, Timur, Golden Horde, Chinggisids, beqlerbegi [10-12 words/word combinations]

Сведения об авторе:

Трепавлов Вадим Винцерович, доктор исторических наук, профессор, руководитель Центра истории народов России и межэтнических отношений, Институт российской истории РАН, Дм. Ульянова, 19, Москва, Российская Федерация.

Автор туралы мәлімет:

Трепавлов Вадим Винцерович, тарих ғылымдарының докторы, профессор, Ресей халықтары тарихы және этносаралық қатынас орталығының жетекшісі, РҒА Ресей тарихы институты, Дм. Ульянов, 19, Мәскеу, Ресей Федерациясы.

Information about author:

Trepavlov Vadim Vinserovich, Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Center for the History of the Peoples of Russia and Interethnic Relations, Institute of Russian History of the Russian Academy of Sciences, Dm. Ulyanova, 19, Moscow, Russian Federation.

TURKIC STUDIES JOURNAL

2021. Vol. 3, No 2 – Нұр-Сұлтан: ЕҰУ. – 126 б.

30.06.21 басуға жіберілді

Тираж – 50 дана.

Авторларға арналған нұсқаулар,
жариялау этикасы журнал сайтында берілген: tsj.enu.kz

Техникалық хатшы: А. Байгаж
Компьютерде беттеген: Д. Нурушева
Редакцияның мекенжайы:
010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ., Сәтбаев к-сі, 2.
Тел.: +7 (7172) 709-500 (ішкі 31-434)

E-mail: turkicjournal@gmail.com, web-site: tsj.enu.kz

Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінде тіркелген. 24.02.2021 ж.
№KZ27VPY00032814 – тіркеу куәлігі (алғашқы тіркеу нөмірі және күні 28.03.2019, 17636-Ж).

© Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

tsj.enu.kz

